

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความคาดหวังและความพึงพอใจของสถานประกอบการในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อคุณภาพบัณฑิต สาขาวิชาหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม” ประกอบด้วยแนวคิดที่นำมาใช้ในงานวิจัย ดังต่อไปนี้

- แนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวัง
- แนวคิดความคาดหวังของสังคมต่อนักนิเทศศาสตร์
- แนวคิดเกี่ยวกับวิชาชีพหนังสือพิมพ์
- แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์
- แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมและจรรยาบรรณของหนังสือพิมพ์
- แนวคิดคุณสมบัติของผู้สื่อข่าว
- แนวคิดบุคลิกภาพนักนิเทศศาสตร์ในงานวารสารศาสตร์
- แนวคิดลักษณะเฉพาะในงานวารสารศาสตร์

แนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวัง

Henry A. Murray (1968) อธิบายไว้ว่า ความคาดหวัง (Expectation) เป็นระดับผลงานที่บุคคลกำหนด หรือคาดหวังว่าจะทำได้ เพื่อให้บุคคลทำงานที่ตนเคยทำ และความคาดหวังนั้นเป็นระดับที่บุคคลปรารถนาจะไปให้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการทำงานแต่ละครั้ง

Sarbin Theodore R.(1972) แบ่งลักษณะที่สำคัญของบทบาทออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ความคาดหวัง (Expectations) เป็นความคาดหวังของบุคคลที่ตำแหน่งนั้น ๆ ว่าควรจะแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับตำแหน่งนั้น ๆ อย่างไร
2. การแสดงบทบาท (Enactments) เป็นการแสดงบทบาทของบุคคลให้สอดคล้องกับบทบาทที่ถูกกำหนดไว้

การคาดคะเน (Expectation) หรือการทำนาย (Prediction) ความรู้สึกและพฤติกรรมของคู่สื่อสารสามารถกระทำได้ 2 วิธี (ปรมะ สตะเวทิน, 2527) ได้แก่

1. การเอาใจเราเข้าไปใส่ในใจคนอื่น (empathy)

มีทฤษฎีที่ใช้อธิบายอยู่ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการวินิจฉัยคนอื่นจากตัวเราเอง (Inference Theory of Empathy) เป็นทฤษฎีที่ยึดแนวทางหลักวิชาด้านจิตวิทยา และทฤษฎีการสวมบทบาทของคนอื่น (Role-Taking Theory of empathy) เป็นทฤษฎีที่อธิบายการเอาใจเราเข้าไปใส่ในใจคนอื่นตามแนวคิดทางสังคมวิทยา

ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีทั้งสอง จึงอยู่ที่ว่า ในทฤษฎีการสวมบทบาทของคนอื่นนั้นการรู้จักตัวเองเกิดจากการสื่อสารกับคนอื่น โดยการสวมบทบาทของคนอื่น จึงทำให้เราสามารถเอาตัวเราเข้าไปใส่ในตัวคนอื่น เอาใจเราเข้าไปใส่ในใจคนอื่นได้ ในขณะที่ทฤษฎีการวินิจฉัยคนอื่นจากตัวเราเอง ถือว่าเรารู้จักตัวเองก่อน ในการเอาใจเราไปใส่ในใจคนอื่นนั้น กระทำโดยเอาตัวเราเข้าไปวินิจฉัยความรู้สึกภายในใจของคนอื่น

2. การมีความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของคนอื่น (Knowledge of the social-cultural system)

ความล้มเหลวของการสื่อสาร ปัญหาในการทำนายบทบาทหรือพฤติกรรมในการสื่อสาร แม้ว่าการจัดองค์กรทางสังคมจะมีเครื่องมือในการสื่อสารมากมาย แต่ก็ยังมีปัญหาในการทำนายพฤติกรรมจากความรู้ในระบบสังคม นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องความซับซ้อนของพฤติกรรมกลุ่มขององค์กรอีกด้วย

ในการวิเคราะห์ จำเป็นต้องอาศัยบทบาทอย่างน้อย 3 ประการ (Berlo,1960)

1. บทบาทตามกำหนด (Role prescription) การดำเนินการตามกฎระเบียบที่วางไว้มีลักษณะเป็นทางการ เป็นพฤติกรรมที่กำหนดบทบาท

2. บทบาทตามสภาพการณ์ (Role description) การดำเนินบทบาทตามสภาพการณ์หรือสภาพแวดล้อมกำหนดให้แสดงบทบาท

3. บทบาทตามความคาดหวัง (Role expectation) การดำเนินบทบาทตามที่คาดหวังลักษณะของพฤติกรรมกำหนดให้แสดงบทบาท

หลักพื้นฐานของการสื่อสารในการบริหารคือการดำเนินบทบาททั้งสามดังกล่าวข้างต้น ต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด สิ่งที่เราควรจะทำคือ (ก) บอกกล่าวในสิ่งที่ทำ (ข) ดำเนินการตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด และ (ค) คาดหวังล่วงหน้าว่าจะเกิดอะไรขึ้น หากบทบาททั้งสามห่างไกลกันการสื่อสารก็จะล้มเหลว

แนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวังเป็นกรอบความคิดเชิงจิตวิทยาที่ใช้ศึกษาความรู้สึกหรือความคิดเห็นของสถานประกอบการที่มีต่อคุณภาพบัณฑิตสาขาหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ในด้านต่างๆ ซึ่งความคาดหวังเป็นจุดเริ่มต้นที่สามารถนำไปสู่การศึกษาถึงความพึงพอใจในขั้นต่อไปได้

แนวคิดความคาดหวังของสังคมต่อนักนิเทศศาสตร์

บทบาทหน้าที่ที่สังคมมอบหมายให้นักนิเทศศาสตร์รับผิดชอบ คือผู้ส่งสารผ่านสื่อมวลชนไปสู่สังคม เพราะโลกกว้างใหญ่ มีข้อมูล เหตุการณ์ เรื่องราวเกิดขึ้นมากมายในทุก ๆ วินาที เกินการรับรู้ของบุคคล นักนิเทศศาสตร์จึงทำหน้าที่กลั่นกรอง ส่งผ่านสารประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง ไปสู่สมาชิกในสังคม

ในแต่ละวันผู้คนในสังคมเปิดรับสารจากนักนิเทศศาสตร์ผ่านสื่อมวลชนหลากหลายประเภท เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น สื่อมวลชนจึงมีความใกล้ชิดกับสมาชิกในสังคมมาก ยกตัวอย่างเช่น ในสังคมอเมริกัน จากผลสำรวจการเปิดรับสื่อมวลชนของผู้ใหญ่ (adult) ในสหรัฐอเมริกา พบว่า

- ร้อยละ 59 อ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำทุกวัน ร้อยละ 69 อ่านหนังสือพิมพ์อย่างน้อยสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง
 - อ่านนิตยสาร 10 ฉบับต่อเดือนโดยประมาณ
 - ในวันทำการ จะฟังวิทยุกระจายเสียงโดยเฉลี่ย 3 ชั่วโมง 27 นาที
 - แต่ละบ้านจะเปิดโทรทัศน์ทิ้งไว้วันละประมาณ 7 ชั่วโมงกว่า โดยจะนั่งดูรายการประมาณวันละ 4 ชั่วโมง
 - เข้าวิดีโอมาชม เฉลี่ย 1 ม้วนต่อสัปดาห์ ไปชมภาพยนตร์บ้าง
- หรืออาจกล่าวได้ว่าคนเราใช้เวลาในช่วงที่ตื่นกว่าครึ่งไปกับการเปิดรับสื่อ

แม้ตัวเลขข้างต้นจะเป็นข้อมูลในสังคมอเมริกัน แต่ในเมืองไทยเราเองก็เช่นกัน คงต้องยอมรับว่าเราผูกพันใกล้ชิดกับสื่อมวลชนไม่น้อย คนหลายคนใช้ประโยชน์สื่อมวลชนทั้งการเปิดรับข่าวสาร การแสวงหาความรู้ ความบันเทิง หรือแม้แต่การแสวงหาคำแนะนำ เช่น การให้บริการปรึกษาปัญหาการลงทุนทางรายการวิทยุ ขอรอบแนวทางแก้ไขปัญหาชีวิตผ่านคอลัมน์ตอบปัญหาทางนิตยสาร เป็นต้น

จากความใกล้ชิดระหว่างสื่อมวลชนกับคนเราตัวเอง สื่อมวลชนที่มีนักนิเทศศาสตร์เป็นผู้ทำหน้าที่ส่งสาร จึงมีบทบาทอิทธิพลต่อการบอกเล่า ปลุกฝังความเชื่อค่านิยม และทัศนคติของคนที่ มีต่อสังคม ต่อโลก ตลอดจนรูปแบบการดำเนินชีวิต ดังนั้น ในบทบาทหน้าที่ที่มอบหมาย สังคม จึงคาดหวังคุณภาพจากนักนิเทศศาสตร์ ใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ คุณภาพของบุคคล (คือนักนิเทศ ศาสตร์) และคุณภาพของงาน ดังนี้ (สุโขทัยธรรมมาธิราช,2548)

1.1 ความคาดหวังด้านคุณภาพบุคคล นักนิเทศศาสตร์ที่มีคุณภาพพึงมีทักษะสำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

1.1.1 ทักษะด้านความคิด (conceptual skills) ความคิดเป็นบ่อเกิด เป็น จุดเริ่มต้นของพฤติกรรม ไม่ว่าจะเป็นการพูด การเขียน หรือการกระทำใด ๆ ก็ตาม การมีทักษะ ในการคิดจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับนักนิเทศศาสตร์

การทำงานของนักนิเทศศาสตร์ ความคิด กระบวนการคิด มีความสำคัญยิ่ง เพราะนักนิเทศศาสตร์ทำหน้าที่นายทวารข้าวสาร (gatekeeper) ที่จะกักหรือนำเสนอสารใด ๆ สู่อสังคม และสารที่นักนิเทศศาสตร์นำเสนอ เป็นสารที่มีทั้งประเภทข้อเท็จจริง (fact) และข้อคิดเห็น (opinion) ที่บางครั้งเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อน ดังนั้น ข้าวสารที่จะนำเสนอจึงต้องผ่านการ คิด ถกเถียง คัดเลือกสารอย่างรอบคอบ คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับสังคม นักนิเทศศาสตร์จึง จำเป็นต้องมีทักษะในการคิด

ทักษะวิธีคิดที่จำเป็นสำหรับสำหรับนักนิเทศศาสตร์ ได้แก่

- คิดดี หมายถึงการคิดที่อยู่ภายใต้กรอบบรรทัดฐานของสังคม
- มีหลักคิดว่าจะทำทุกสิ่งเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะ (public interest) มิใช่ประโยชน์ส่วนตน หรือองค์กรที่ตนสังกัด
- มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำงานของนัก นิเทศศาสตร์ที่จะต้องคิดสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่น การสร้างชิ้นงานโฆษณา การแสวงหาแนวทาง นำเสนอรายการให้น่าสนใจ เป็นต้น
- มีแนวคิดชัดเจน เป็นอีกประการที่สำคัญสำหรับนักนิเทศศาสตร์ใน ฐานะผู้ถ่ายทอดสาร การจะถ่ายทอดสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้ต้องเริ่มต้นที่ผู้ถ่ายทอดรู้ว่าต้องการจะสื่อ อะไรไปสู่ผู้รับสาร

1.1.2 ทักษะด้านเทคนิควิชาชีพ (technical skills) ทักษะด้านนี้เป็นเครื่องมือที่จะ นำไปสู่ความสำเร็จและคุณภาพของงาน โดยจะต้องเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญรู้หลักการในวิชาชีพนั้น ๆ

เสียชีวิตหรือจะทำพิธีฌาปนกิจที่ใดก็อ่านหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์จึงดูเหมือนสามารถให้ทุกสิ่งทุกอย่างแก่ผู้อ่านได้

เมื่อหนังสือพิมพ์เป็นสิ่งสำคัญของชีวิตประจำวันของประชาชนเช่นนี้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการผลิตต้องสร้างคุณภาพของสื่อชนิดนี้ให้เป็นที่เชื่อถือในสังคมผู้อ่านด้วยการเขียนเรื่องใด ๆ ก็ตาม ผู้เขียนต้องรับผิดชอบในการเขียนและมีข้อมูลที่ต้องการ แม้มทบรรณาธิการจะแสดงความคิดเห็นใด ๆ ก็ตาม ต้องขึ้นอยู่กับแนวโน้มของเหตุการณ์ว่าอาจจะมีทางที่เป็นไปได้ตามที่บรรณาธิการแสดงความเห็นเกินกว่าร้อยละ 50 หรืออย่างน้อยก็มีเหตุผลประกอบให้ผู้อ่านสามารถเห็นจริงเห็นจังได้ และอย่าทำให้หนังสือพิมพ์เป็นสิ่งที่ผู้เขียนใช้เป็นสื่อโจมตีบุคคลใดหรือบุคคลกลุ่มใดที่ตนเองไม่ชอบ หรือเพื่อการใดการหนึ่ง ดังนั้น นักหนังสือพิมพ์จึงต้องมีจริยธรรมและจรรยาบรรณกำกับในการทำงาน

หนังสือพิมพ์เป็นธุรกิจที่ดำเนินการโดยเอกชนและเป็นธุรกิจที่ลงทุนสูง การออกหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่เป็นเรื่องค่อนข้างยากที่จะประสบความสำเร็จ เพราะต้องแข่งขันกับหนังสือพิมพ์ฉบับเก่าที่ติดตลาดอยู่แล้ว ต้องอาศัยทีมงานที่มีความสามารถในการทำหนังสือพิมพ์ และต้องมีการตลาดที่ดีจึงจะทำให้หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นติดตลาดหรือเป็นที่นิยมของประชาชนได้

การดำเนินธุรกิจหนังสือพิมพ์นั้น ส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อไปนี้

1. เพื่อให้ข่าวสารและการศึกษา หมายถึงหนังสือพิมพ์ที่มีวัตถุประสงค์หลักในการให้การศึกษาศาสนาและข่าวสารทุกชนิดโดยตรง โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์เป็นกำไรทางธุรกิจ หนังสือพิมพ์ประเภทนี้จึงมุ่งที่คุณภาพของเนื้อหามากกว่าปริมาณขาย

2. เพื่อการบันเทิง หมายถึงหนังสือพิมพ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิงมากกว่าอย่างอื่น ดังนั้น รูปร่างลักษณะที่ดี ตลอดจนเนื้อหาที่ดี จึงแตกต่างไปจากหนังสือพิมพ์ประเภทอื่น อาจเสนอข่าวลือ ข่าวที่ไม่เป็นความจริง เพื่อเรียกความสนใจและหรือมุ่งสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้อ่านเป็นหลัก

3. เพื่อธุรกิจ หมายถึงหนังสือพิมพ์ที่สร้างขึ้นเพื่อธุรกิจของผู้จัดตั้ง หนังสือพิมพ์ประเภทนี้จึงมุ่งแสวงหาผลกำไรจากการจำหน่ายเป็นหลัก การเสนอเนื้อหาจึงเน้นที่จะให้ได้ผลตอบแทนที่จะทำให้หนังสือพิมพ์จำหน่ายได้มากที่สุด ซึ่งจะส่งผลต่อการโฆษณาที่สูงขึ้นตามมาภายหลัง

4. **เพื่อเป็นเครื่องมือทางการเมือง** หนังสือพิมพ์ประเภทนี้ตั้งขึ้นเพื่อเป็นกระบอกเสียงและเป็นเครื่องมือของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองโดยเฉพาะ หนังสือพิมพ์ประเภทนี้จึงไม่คำนึงถึงว่าเนื้อหาจะเป็นที่น่าสนใจต่อผู้อ่านหรือไม่ เพียงแต่ให้พรรคการเมืองของตนได้ประโยชน์ตามต้องการก็เพียงพอ

5. **เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ** นอกจากหนังสือพิมพ์ที่ตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ยังอาจมีการจัดตั้งหนังสือพิมพ์ขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ อีกก็ได้ เช่น เพื่อองค์การศาสนา หรือเพื่อกลุ่มอาชีพ เป็นต้น

หนังสือพิมพ์แบ่งออกเป็นหลายประเภท ถ้าจะแบ่งตามขนาดขององค์กรผู้ผลิต แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ หนังสือพิมพ์ระดับชาติกับหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น องค์กรผู้ผลิตหนังสือพิมพ์ระดับชาติเป็นองค์กรขนาดใหญ่ มีอุปกรณ์การพิมพ์ที่ทันสมัย มีบุคลากรจำนวนมาก มีการจัดจำหน่ายหรือเผยแพร่ไปทั่วประเทศ เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน คมชัดลึก เป็นต้น ส่วนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจะเป็นองค์กรขนาดเล็ก บุคลากรน้อย มีจำนวนจำหน่ายน้อย ในประเทศไทยมีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเพียงไม่กี่ฉบับที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการ นอกจากจะแบ่งประเภทตามขนาดขององค์กรแล้ว ยังแบ่งตามเนื้อหาของหนังสือพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ประชานิยม และหนังสือพิมพ์คุณภาพ หนังสือพิมพ์ประชานิยมเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีเนื้อหาเน้นหนักไปในการเสนอข่าวที่สนองความต้องการอยากรู้อยากเห็นของประชาชน เช่น ข่าวอาชญากรรม ข่าวบันเทิง ส่วนหนังสือพิมพ์คุณภาพจะเสนอเนื้อหาค่อนข้างหนักไปในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม คอสมันน์และบทวิเคราะห์วิชาการต่าง ๆ ก็จะเป็นไปในแนวทางนี้

ปัจจุบัน เทคโนโลยีการพิมพ์และการสื่อสารมีความก้าวหน้ามาก เครื่องพิมพ์มีประสิทธิภาพสูง สามารถพิมพ์ได้อย่างรวดเร็ว หนังสือพิมพ์บางฉบับจึงพิมพ์ออกจำหน่ายวันละหลายรอบหรือหลายกรอบ เช่น กรอบเช้า กรอบบ่าย แต่ด้วยความรวดเร็วเช่นนี้ ทำให้หนังสือพิมพ์มีลักษณะเป็นวรรณกรรมเร่งด่วนที่มักจะมีข้อผิดพลาดได้ง่าย ทั้งในเรื่องข้อเท็จจริง และเรื่องการใช้ภาษา

นอกจากหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์ออกมาด้วยกระดาษแล้ว ปัจจุบันยังมีหนังสือพิมพ์ออนไลน์ (online) ซึ่งหมายถึงหนังสือพิมพ์สื่อผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลตลอด 24 ชั่วโมง นับเป็นนวัตกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง และมีแนวโน้มว่าจะได้รับความนิยมสูง เพราะสามารถอ่านได้ตลอดเวลาและเสียค่าใช้จ่ายน้อย

วิชาชีพหนังสือพิมพ์ เป็นวิชาชีพเก่าแก่ที่สุดในบรรดาวิชาชีพเกี่ยวกับสื่อสารมวลชนทั้งหลาย จนได้รับการขนานนามว่าเป็น ฐานันดรที่สี่ ผู้ประกอบวิชาชีพจึงต้องมีความสามารถในการเขียน การแสดงความคิดเห็น กล้าซักถาม พุดคุย มีไหวพริบปฏิภาณ มีความตื่นตัวอยู่เสมอ มีจุมูกไวต่อข่าว และต้องมีความอดทนในการเฝ้าติดตามแหล่งข่าว สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ต้องมีจรรยาบรรณและความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่มีบทบาทมากในการชี้นำหรือสร้างกระแสสังคม

ผู้ที่สำเร็จการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ที่ต้องการประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์จึงต้องมีความพร้อม ควรจะเป็นผู้เรียนวิชาเอกหรือเน้นหนักไปทางด้านหนังสือพิมพ์ เพราะจะถูกปลูกฝังให้มีความรักในวิชาชีพมาตั้งแต่ต้น ผู้ทำงานด้านนี้จะต้องมีใจรัก มีทักษะในการเขียนข่าว การสื่อข่าว การสัมภาษณ์แหล่งข่าว เมื่อเข้าไปทำงานมักเริ่มต้นด้วยการเป็นนักข่าว ส่วนงานด้านอื่นก็สามารถทำได้ เช่น การเป็นคอลัมนิสต์ เขียนบทความ บทวิจารณ์ต่าง ๆ และอาจพัฒนาไปสู่ตำแหน่งบรรณาธิการ ซึ่งต้องเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์สูง (สุโขทัยธรรมมาธิราช,2548)

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์

การปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นทางการ นับเป็นบทบาทหน้าที่ด้านหนึ่งของหนังสือพิมพ์ ส่วนบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของหนังสือพิมพ์ในระบอบประชาธิปไตย คือ บทบาทของการเป็นผู้แจ้งข่าวสาร (Informer) บทบาทของการเป็นนายทวาร (Gate Keeper) บทบาทของการเป็น”สุนัขเฝ้ายาม” (Watchdog) และบทบาทของการเป็นผู้รับเรื่องราวร้องทุกข์ให้แก่สาธารณชน (Ombudsman) (สิริทิพย์ ชันสุวรรณ,2539)

บทบาทการเป็นผู้แจ้งข่าวสาร (Informer)

บทบาทนี้ของนักหนังสือพิมพ์นั้น ไม่ใช่เป็นเพียงแต่รายงานเรื่องราวเหตุการณ์เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นตนเองเท่านั้น แต่ยังต้องออกไปค้นหาข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกัเหตุการณ์ซึ่งเป็นข่าวที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในชาติ เพื่อนำมาอธิบาย (Explain) และแปลความหมาย (Interpret) เหตุการณ์ที่เป็นข่าวนั้น เพื่อให้ข้อเท็จจริงเหล่านั้นเป็นตัวกระตุ้นให้สาธารณชนสามารถสร้างความคิดเห็น (opinion) และแก้ปัญหาได้ ช่างภาพในฐานะผู้แจ้งข่าวสารด้วยภาพ มีบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในทุกแง่มุม และสะท้อนให้ผู้ดูภาพเกิดความคิดหรือความรู้สึกในทางสร้างสรรค์ได้

บทบาทการเป็น “นายทวาร” (Gate Keeper)

เนื่องจากการส่งข่าวสารต่าง ๆ นั้น จะต้องผ่านสื่อ (Channels) ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ หรือโทรทัศน์ก็ตาม ซึ่งสื่อเหล่านี้จะมีบุคคลที่ทำหน้าที่เสมือน “นายทวาร” (Gate Keeper) คอยควบคุมเปิดปิดให้หรือมิให้ข่าวสารนั้นผ่านไปได้ บุคคลที่ทำได้แก่ บรรณาธิการ (Editors) ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Sub-Editors) ผู้สื่อข่าว (Reporter) และช่างภาพ (Photojournalist)

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะจะมี “นายทวาร” ก็คนที่ได้ “จับ” ข่าวหรือภาพข่าวนั้นก่อนที่จะตีพิมพ์ ออกสู่สายตาของสาธารณชน แต่คนที่มีอิทธิพลต่อเนื้อหาของข่าวมากที่สุดคือ ผู้สื่อข่าว และคนที่มี อิทธิพลต่อภาพข่าวแต่ละภาพมากที่สุดก็คือช่างภาพ ทั้งนี้เพราะในการสื่อข่าวแต่ละครั้งนั้น ผู้สื่อข่าวและช่างภาพจะเป็นผู้ตัดสินใจในขั้นแรกว่าจะเลือกถ่ายทอดข่าวสารออกมาอย่างไร

บทบาทการเป็น “สุนัขเฝ้ายาม” (Watchdog)

ในสังคมประชาธิปไตยนั้น ประชาชนที่ได้รับแจ้งข่าวสารต่างๆ โดยเฉพาะข่าวสารที่ เกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และตรงไปตรงมา เป็นเรื่องที่จะต้องเป็นต่อระบบการปกครองอย่างยิ่ง และในการทำหน้าที่ของนักหนังสือพิมพ์นั้น ดู เหมือนจะไม่มีบทบาทใดที่จะมีความสำคัญเหมือนบทบาทการเป็น “สุนัขเฝ้ายาม” ที่คอยจับจ้อง ฝ้าคุ การปฏิบัติงานของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เลย

บทบาทของการทำงานรับใช้ผู้อยู่ใต้ปกครอง (To Serve the Governed) นั้น นักหนังสือพิมพ์จะทำหน้าที่สนองสิทธิในการรับรู้ (Right to Know) ข่าวสารต่างๆของประชาชน อย่างเต็มที่ เพื่อเป็นการสร้างสรรค์ประชาคม (Create Public Opinion) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ สาธารณชนจะใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจปกครองตัวเองต่อไป

บทบาทการเป็นเจ้าหน้าที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ (Ombudsman)

การที่นักหนังสือพิมพ์ได้รับการยกย่องจากสาธารณชนให้เป็น “ฐานันดรที่ 4” (The Forth Estate) นั้น สาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากเจตนารมณ์ของประชาชนที่จะมอบหมายให้นักหนังสือพิมพ์เป็น ตัวแทน เป็นหูเป็นตา และเป็นปากเสียงแทน ด้วยการเสนอข่าวสารประจำวัน อธิบายการปฏิบัติงาน ของรัฐบาล และเปิดโปง (Expose) การกระทำนอกกฎหมาย (illegal) และอยุติธรรม (unjust) ของ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่อประชาชนบางกลุ่มบางคน ให้สาธารณชนได้รับรู้ บทบาทนี้จึงนับเป็นบทบาทที่ สำคัญยิ่งอีกบทบาทหนึ่งของนักหนังสือพิมพ์ และจะเป็นบทบาทที่ทรงอิทธิพลด้วย หาก นักหนังสือพิมพ์ปฏิบัติหน้าที่ที่สามารถบำบัดทุกข์ให้ผู้คนเดือดร้อนด้วยความรับผิดชอบ (Responsibility) และอย่างมีประสิทธิภาพ (effectively)

ด้าน McQuail (1983) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่หลักของสื่อมวลชน ดังนี้

1.การให้ข่าวสาร(Information) ถือเป็นหน้าที่หลักของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมภายในประเทศและทั่วโลก อีกทั้งมีหน้าที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ต่างๆของกระแสอำนาจทางการเมือง ตลอดจนมีหน้าที่ในการส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ เกิดการปรับตัวและสร้างความก้าวหน้าต่างๆของสังคม

2.การประสานสัมพันธ์(Correlation) ส่วนต่างๆในสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ โดยการทำหน้าที่อธิบาย แปลความหมาย แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ตลอดจนนำเสนอแนะแนวทางปฏิบัติต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดเกล้าสังคม การประสานกิจกรรมต่างๆของสังคมเข้าด้วยกัน การสร้างความปรองดองทางความคิด และมีส่วนในการจัดระเบียบของสังคม เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสถานภาพต่างๆของสังคม

3.ความต่อเนื่อง ความต่อเนื่อง(Continuity) โดยสื่อมวลชนมีหน้าที่ในการพยายามแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมใดเป็นวัฒนธรรมหลัก (Domain Culture) และวัฒนธรรมใดเป็นวัฒนธรรมย่อย (Subculture) ตลอดจนมีส่วนช่วยพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้น และยังมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาและธำรงไว้ซึ่งค่านิยมพื้นฐานของบุคคลทั่วไปด้วย

4.ความบันเทิง(Entertainment) สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการให้ความบันเทิง ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน รวมทั้งนำเสนอวิธีการผ่อนคลาย เพื่อลดความตึงเครียดทางสังคม

5.การรณรงค์ต่างๆ (Mobilization) คือ การมีส่วนร่วมในการรณรงค์ต่างๆ อันเป็นเป้าหมายหลักของสังคม ได้แก่ การรณรงค์ด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ การจ้างงาน และศาสนา เพื่อวัตถุประสงค์ของส่วนรวม

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมและจรรยาบรรณของหนังสือพิมพ์

จริยธรรมหนังสือพิมพ์

คณะกรรมการบริหารของสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย มีมติให้กำหนด จริยธรรมของนักหนังสือพิมพ์ไว้ ในการประชุมครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2510 (ชวรัตน์ เชิดชัย, 2527) ดังใจความต่อไปนี้

1. ความรับผิดชอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์อันชอบธรรมของปัจเจกชน สถาบัน ประเทศชาติ ศาสนา และราชบัลลังก์ ตรงกับหลักในพุทธศาสนา คือ “กัจจัญญาน”

2. ความมีเสรี ได้แก่ เสรีภาพที่มีความรู้สึกรับผิดชอบกำกับ ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ “ปรารธนา” หรือ “ธรรมธิปไตย”

3. ความเป็นไทย ได้แก่ ความไม่เป็นทาสของใคร ทั้งกายและจิตใจ ไม่ว่าจะโดยอามิสสินจ้างอื่นใด ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ความไม่ตกเป็นทาสของ “อกุศลมูล”

4. ความจริงใจ ได้แก่ ความไม่มีเจตนาบิดเบือน ผิดพลาดต้องรีบแก้ไข ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ “สัจจะ”

5. ความเที่ยงธรรม ได้แก่ ความไม่ลำเอียง หรือความไม่เข้าใครออกใคร ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ ความไม่มีอคติ 4 ประการ หมายถึง ฉันทคติ ลำเอียงเพราะรัก โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง และภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

6. ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา ได้แก่ การปฏิบัติอันดีงาม ไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เว้นแต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ “สุปฏิปัตติ”

7. ความมีมารยาท ได้แก่ การใช้ภาษาและภาพที่ไม่หยาบโลน และลามกอนาจาร หรือส่อไปในทางดังกล่าว ตรงกับหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ “โสเจยยะ” หรือ “อาจารย์สมบัติ”

ประกาศไว้ ณ วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2510

สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

จรรยาบรรณหนังสือพิมพ์

จรรยาบรรณหนังสือพิมพ์ที่ประกาศเป็นทางการ เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2519 (ชาวัฒน์ เจ็ดชัย,2527) โดยสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย เป็นความพยายามที่จะสร้างหลักปฏิบัติในการควบคุมตนเองของนักหนังสือพิมพ์ มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ เป็นภารกิจอันมีความสำคัญเหนืออื่นใดสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์
2. การเสนอข่าว ภาพ หรือการแสดงความคิดเห็น ต้องเป็นไปด้วยความสุภาพ สุจริต ปราศจากความมุ่งหวังในประโยชน์ส่วนตัวหรืออามิสสินจ้างใดๆ
3. การเสนอข่าว ต้องเสนอแต่ความจริง พึงละเว้นการต่อเติมเสริมแต่ง หากปรากฏว่าข่าวใดไม่ตรงต่อความเป็นจริง ต้องรีบแก้ไขโดยเร็ว
4. การที่จะให้ได้ว่า ภาพ หรือข้อมูลอย่างใดๆ ต้องใช้วิธีการที่สุภาพและซื่อสัตย์
5. ต้องเคารพต่อความไว้วางใจที่ได้รับมอบหมาย จากการปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพของตน
6. ต้องปฏิบัติหน้าที่ของตน โดยถือเอาสาธารณประโยชน์เป็นสำคัญ ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่ในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือห่มุ่คณะโดยมิชอบ
7. ต้องไม่กระทำการใดๆ อันเป็นการบั่นทอนเกียรติคุณของวิชาชีพ หรือความสามัคคีของเพื่อนร่วมวิชาชีพ

แนวคิดคุณสมบัติของผู้สื่อข่าว

ผู้สื่อข่าว (Reporter) เป็นบุคคลแรกทำหน้าที่รวบรวมข้อเท็จจริงจากแหล่งข่าวมารายงาน คุณสมบัติผู้สื่อข่าวจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง นอกเหนือจากความเข้าใจในข่าว ผู้สื่อข่าวควรมีความเข้าใจในข่าว หรือมีจมูกสำหรับข่าว (nose for news) สามารถแยกแยะได้ทันทีว่าอะไรคือข่าวหรือไม่ใช่ข่าว คุณสมบัติของผู้สื่อข่าวที่ดีจึงประกอบด้วย (มาลี บุญศิริพันธ์,2537)

1. **ความช่างสังเกต** ผู้สื่อข่าวที่ดีควรเป็นคนช่างสังเกตในสิ่งรอบตัว มองเห็นในสิ่งที่คนอื่นอาจมองไม่เห็น ความช่างสังเกตจะช่วยให้สามารถเสาะแสวงหาข่าวสารได้ละเอียดลออ รอบคอบ จับประเด็นข่าวได้ถูกต้อง รวดเร็ว ชัดเจน
2. **ความอยากรู้อยากเห็น** หากผู้สื่อข่าวขาดนิสัยของความอยากรู้อยากเห็นเสียแล้ว ก็ยากที่จะได้ข่าวสารมารายงาน เพราะขาดความสนใจในสิ่งรอบตัว คุณสมบัติข้อนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักหนังสือพิมพ์ทุกคน ความอยากรู้อยากเห็นจะช่วยให้ผู้สื่อข่าวมีความกระตือรือร้นใน

การแสวงหาข้อมูลให้ได้มากที่สุดและได้แง่มุมที่น่าสนใจ จากสิ่งที่เห็นเพียงผิวเผินอาจกลายเป็นข่าวใหญ่ได้ ความยากรู้ของนักข่าวทำให้สามารถเจาะถึงแก่นที่น่าสนใจแท้จริงมากขึ้น

3. ความรู้รอบ ผู้สื่อข่าวที่ฉลาดควรติดตามแสวงหาความรู้ตลอดเวลา เพราะยิ่งรู้ในสิ่งต่าง ๆ ได้กว้างขวางเท่าไร ก็ยิ่งมีประโยชน์ในการสื่อข่าวมากเท่านั้น ผู้สื่อข่าวจะอยู่นิ่งไม่ได้ ต้องขยันอ่าน ฟัง ติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวให้เป็นคนทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ดังคำกล่าวที่ว่า “คนแก่ได้ แต่หนังสือพิมพ์แก่ไม่ได้”

4. ความอดทน โดยหน้าที่ของผู้สื่อข่าวต้องทำงานแข่งกับเวลา ต้องรอคอยติดต่อประสานกับบุคคลหลายประเภท โดยเฉพาะกับแหล่งข่าวซึ่งมีความแตกต่างทั้งอุปนิสัยใจคอ และรสนิยม ความยากลำบากในการให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงของเหตุการณ์จึงอยู่ที่การปรับตัวของผู้สื่อข่าวและความอดทนที่จะให้ได้มาซึ่งสิ่งที่จะรายงานให้ผู้อ่านทราบ ความอดทนและอดกลั้นอยู่เสมอ นับเป็นคุณสมบัติที่จะพิสูจน์ผู้เข้ามาสู่วิชาชีพนี้ว่าประสบความสำเร็จหรือไม่

5. ความรับผิดชอบ งานหนังสือพิมพ์เป็นการทำงานร่วมกันเป็นทีม หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้รับมอบหมายงานแล้วขาดความรับผิดชอบ ก็จะมีผลให้หนังสือพิมพ์ออกล่าช้า เกิดผลเสียแก่ส่วนรวม ความเชื่อถือ ความรับผิดชอบในที่นี้หมายรวมถึงความรับผิดชอบต่อการรายงานข่าว ให้ถูกต้องเที่ยงตรงและชัดเจน ตลอดจนความสำนึกในภาระหน้าที่ที่มีต่อสังคมด้วย

6. ความมีมนุษยสัมพันธ์ เนื่องจากงานของผู้สื่อข่าวจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลทุกประเภท ตั้งแต่ระดับสูงสุดจนต่ำสุด ดีที่สุดถึงเลวที่สุด ศิลปะในการวางตัวให้เข้ากับบุคคลทุกประเภทได้จะช่วยให้ผู้สื่อข่าวได้รับความร่วมมือ ความเต็มใจในการให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการแสวงหาข่าวโดยการสร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวที่ดีเสมอ

7. ความเป็นกลาง ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่งของนักหนังสือพิมพ์ ความเป็นกลางหมายถึง ความเป็นธรรมไม่เอนเอียงเข้ากับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นพิเศษ โดยเฉพาะคู่กรณีระหว่างบุคคลในเหตุการณ์ที่มีความขัดแย้งกัน ผู้สื่อข่าวต้องระมัดระวังแยกตัวเองออกมาให้ห่างไกลจากความผูกพันกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ ที่อาจเสนอมาให้ ต้องให้ความยุติธรรมในการรายงานข่าวอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะต้องฝึกการวางเฉยต่อเหตุการณ์ใด ๆ ที่อาจกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของตนเอง

นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติปลีกย่อยอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยเสริมให้การรวบรวมข่าวมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ได้แก่

1. ความคล่องแคล่ว รวดเร็วในการทำงาน
2. ความสามารถในการใช้ภาษาให้ถูกต้องกระชับและเข้าใจง่าย
3. ความสามารถในการพิจารณาความเที่ยงตรงของข้อเท็จจริง
4. ความเชื่อมั่นและสร้างความสบายใจให้แก่ผู้ที่ไปพบ
5. ความเป็นธรรมชาติกับบุคคลในข่าวในกรณีที่มีความขัดแย้ง
6. ความสุภาพ อ่อนโยน เป็นนิสัย
7. ความคิดริเริ่ม และไหวพริบดี
8. ความตรงต่อเวลา รักษาความลับสัญญา
9. ความเข้าใจในหน้าที่และรับผิดชอบต่องานหนังสือพิมพ์

คุณสมบัติที่กล่าวมาทั้งหมด นับเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้ที่จะเป็นผู้สื่อข่าวที่ดี ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนรับข่าวสารจากหลายแหล่งมากขึ้น รวมถึงการแข่งขันกันระหว่างสื่อมวลชนประเภทเดียวกัน กับสื่อมวลชนต่างประเภท ทำให้ผู้สื่อข่าวจำเป็นต้องสร้างเสริมความสามารถในการรายงานข่าวให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ต้องมีการเตรียมพร้อมในทุกเรื่อง เท่าทันเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของสังคม ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การมีคุณลักษณะเหมาะสมกับการเป็นนักข่าวยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางวิชาชีพด้วยการศึกษาหาความรู้ให้รอบด้านอย่างสม่ำเสมอ สังคมข่าวสารได้คาดหมายให้ผู้ทำงานสื่อสารมวลชนต้องพัฒนาตัวเองให้ทันสมัยในเรื่องของข่าวสารข้อมูล สามารถศึกษาวิเคราะห์ แยกแยะและเล็งเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้น คำกล่าวที่ว่า “รู้ทุกสิ่งในบางอย่าง รู้ทุกอย่างในบางสิ่ง” อาจจะใช้ได้สำหรับผู้ทำหน้าที่สื่อมวลชน แต่การรู้อย่างเดียวยังไม่พอ จำเป็นต้องรู้อย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดความสามารถในการวิเคราะห์ให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์บางอย่าง รวดเร็วจนสามารถสื่อสารได้ถูกต้องเที่ยงตรงครบถ้วน การติดตามเพื่อให้เท่าทันเหตุการณ์สถานการณ์ตลอดเวลาจะช่วยให้ผู้สื่อข่าวรายงานข่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความรู้รอบและรอบรู้ บวกกับคุณสมบัติที่เหมาะสมและคุณธรรมอันดี นับเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นผู้สื่อข่าวที่มีคุณภาพในปัจจุบัน

คุณสมบัติของผู้สื่อข่าว เป็นพื้นฐานอันสำคัญในการรวบรวมข่าว หากผู้สื่อข่าวมีความสามารถ มีคุณสมบัติที่แหล่งข่าวพอใจให้ความไว้วางใจได้ ก็ย่อมจะรวบรวมข่าวได้ครบถ้วน และได้รับความร่วมมือยิ่งขึ้นจากแหล่งข่าว

แนวคิดบุคลิกภาพนักนิเทศศาสตร์ในงานวารสารศาสตร์

งานวารสารศาสตร์ที่จะกล่าวถึงในที่นี้จะเน้นเฉพาะงานด้านหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะเฉพาะประกอบไปด้วยลักษณะของงานหลายระดับ ได้แก่ ผู้สื่อข่าว ช่างภาพ ผู้เรียบเรียงข่าว เจ้าหน้าที่จัดวางหน้า ช่างอาร์ตเวิร์ก บรรณาธิการฝ่ายต่าง ๆ บรรณาธิการบริหาร บรรณาธิการอำนวยการ และคอลัมนิสต์ ซึ่งบุคลากรเหล่านี้มีภาระหน้าที่ในการแสวงหาวัตถุดิบข้อมูลมาป้อนกองการผลิตเพื่อจัดดำเนินการพิมพ์ต่อไป (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2548)

การสื่อข่าวและรวบรวมข่าวไปจนถึงขั้นบรรณาธิการข่าวและข้อเขียน เป็นขั้นตอนที่สำคัญสำหรับงานหนังสือพิมพ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข่าวสารหรือเรื่องราวของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อนำเสนอและรายงานให้ผู้อ่านทราบ ในการสื่อข่าวและรวบรวมข่าวนี้อุ้สื่อข่าวจะต้องมีความรู้ความชำนาญในเรื่ององค์ประกอบของข่าว ตลอดจนมีความสามารถวินิจฉัยและคัดเลือกเหตุการณ์ที่จะนำมาเสนอเป็นข่าวได้ นอกจากข่าวแล้ว การนำเสนอในหนังสือพิมพ์ยังมีข้อเขียนต่าง ๆ ได้แก่ บทบรรณาธิการ บทความ สารคดี บทวิเคราะห์ บทวิจารณ์ ผู้เขียนจะต้องมีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความคิด การจัดลำดับความคิดเพื่อเสนอแก่ผู้อ่าน นอกจากนั้น ยังมีภาพประกอบต่าง ๆ ทั้งภาพถ่าย ภาพเขียน ภาพวาด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลที่จะต้องเตรียมไว้เพื่อกำหนดตัวอักษรและรูปแบบเรียงพิมพ์ ตรวจสอบ ้จัดวางหน้า เพื่อดำเนินการจัดพิมพ์ต่อไป

นอกจากนั้น งานหนังสือพิมพ์ที่สำคัญมิใช่เพียงการสื่อข่าว รวบรวมข่าว เขียนข่าว บรรณาธิการข่าวเท่านั้น การวิเคราะห์ การวิจารณ์ และการแสดงความคิดเห็นก็เป็นงานที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ความเชื่อถือศรัทธาของผู้อ่านที่มีต่อหนังสือพิมพ์นั้นอยู่ที่ความรอบรู้ และสติปัญญาที่แสดงออกทางคอลัมน์ต่าง ๆ เช่น บทบรรณาธิการ บทความ สารคดี และบทวิเคราะห์ วิจารณ์มากมาย การแสดงออกทางสติปัญญา ความรู้ และความคิดเห็นเหล่านี้ ย่อมแสดงถึงระดับของหนังสือพิมพ์ที่ผู้อ่านจะไว้วางใจให้การยอมรับและเชื่อถือศรัทธามากน้อยแค่ไหนด้วย

ลักษณะของงานและขั้นตอนข้างต้นนี้จำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีคุณสมบัติและบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับงานโดยเฉพาะ เพราะเป็นงานที่ต้องสืบเสาะแสวงหา ต้องใช้วิจรรณญาณ ความคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็นต้องมีทักษะในการสื่อสารด้วยการเขียนเป็นสำคัญ และที่สำคัญคือความมีใจเป็นกลาง ไม่มีอคติ และมีจริยธรรมในวิชาชีพอย่างแท้จริง นอกจากนั้น ยังต้องทำงานแข่งกับเวลาด้วย เพราะงานหนังสือพิมพ์เป็นงานที่ต้องเร่งรัด แต่ต้องถูกต้องด้วย เป็นงานที่ต้องพบปะกับผู้คนทุกระดับ ทุกประเภท ต้องรู้จักวิธีการสัมภาษณ์ ชักถาม มีทักษะในการ

ฟังและตีความอย่างถูกต้อง มีความคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้อย่างดี ลักษณะงานด้านหนังสือพิมพ์มีความสำคัญอย่างมาก จนได้รับการยกย่องให้อยู่ในฐานันดรที่ 4 ในสังคมของทุกประเทศ

บุคลิกภาพของนักหนังสือพิมพ์ เนื่องจากลักษณะงานที่มีความสำคัญดังกล่าวแล้ว นักหนังสือพิมพ์จึงต้องมีบุคลิกภาพเฉพาะที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. บุคลิกภาพในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งต้องใช้ทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ การฟัง เขียน อ่านและพูด และมีทักษะใช้ภาษาอย่างดี การรับฟังเรื่องราวต่าง ๆ ต้องฟังอย่างวิเคราะห์ ใคร่ครวญ จับความได้ถูกต้อง ลำดับเรื่องราวที่ฟังได้อย่างดี เมื่อได้ฟังเรื่องราวอะไรแล้วต้องสามารถเขียนเรียบเรียง วิเคราะห์เรื่องราว สรุปเรื่องราวต่าง ๆ ได้ สามารถถ่ายทอดเป็นภาษาเขียนตามรูปแบบของหนังสือพิมพ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สำหรับการสื่อสารด้านการพูดนั้น จะเน้นการพูดเชิงซักถาม สัมภาษณ์ เสาะแสวงหาคำตอบหรือข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และต้องมีบุคลิกภาพที่อาศัยองค์ประกอบด้าน IQ อย่างน้อย 3 ด้าน ได้แก่ ความฉลาดด้านภาษา ความฉลาดด้านทักษะสังคม ความฉลาดด้านบุคลิกประกอบกัน คือ นอกจากจะมีความสามารถด้านภาษาทางการพูดและเขียนแล้ว จะต้องใช้ทักษะทางสังคมคือ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้อย่างดี รู้กาลเทศะว่าควรจะพูดคุยกับใครอย่างไร ไม่เอาแต่ได้โดยขาดความเกรงใจผู้อื่น และต้องรู้จักให้เกียรติผู้อื่นเสมอ

2. บุคลิกภาพทางอารมณ์ นักหนังสือพิมพ์จะต้องมีลักษณะทางสังคมที่ดี การพบปะติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นต้องอาศัยความมีสัมมาคารวะ รู้จักกาลเทศะ ควบคุมอารมณ์ความรู้สึกได้อย่างเหมาะสม มีวินัย บังคับใจตนเองได้ไม่แสดงอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ออกมา รู้จักผิดชอบชั่วดี EQ จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ไม่มีอารมณ์ฉุนเฉียว ก้าวร้าว รู้จักคิดใคร่ครวญก่อนตัดสินใจ งานหนังสือพิมพ์เป็นงานที่ต้องสืบเสาะแสวงหาข้อมูลความเป็นจริงที่เกิดขึ้น บางครั้งกว่าจะได้เรื่องราวที่เป็นข่าวเข้าสู่โรงพิมพ์ต้องใช้ความอดทนรอคอย และบางเรื่องก็ไม่อาจคาดการณ์ได้ ดังนั้น การควบคุมอารมณ์ ความมีสติ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง

3. บุคลิกภาพทางจริยธรรมหรือ MQ จะเป็นสิ่งสำคัญและเป็นที่ยกย่องอย่างมากในสังคม นั่นคือ นักหนังสือพิมพ์จะต้องมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ประโยชน์อย่างอื่นที่จัดต่อจรรยาวิชาชีพ ต้องมีจิตสำนึกตลอดเวลา โดยเฉพาะงานข่าวเป็นงานที่อยู่บนพื้นฐานของความจริง (truth) ไม่เพียงแต่ข้อเท็จจริง (facts) เท่านั้น ดังนั้น บุคลิกภาพที่สำคัญที่แสดงว่าบุคลากรผู้ใดมีบุคลิกภาพเหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือไม่ เพียงใดให้ดูที่บุคลิกภาพ

ทางด้านจริยธรรม ศีลธรรมเป็นหลัก ต้องไม่ทำให้เดือดร้อนจากการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์ บิดเบือนข่าว หรือเสกสรรปั้นแต่งเรื่องราวขึ้นด้วยเจตนาไม่บริสุทธิ์ ระดับของจริยธรรมของนักข่าวหรือนักหนังสือพิมพ์จะต้องอยู่ในระดับที่สูงมาก ตั้งแต่การยึดกฎและระเบียบของสังคมตามหลักการด้วยวิจรรณญาณ หลักสัญญาประชาคม ไปจนถึงหลักการคุณธรรมสากลเลยทีเดียว ความกล้าหาญทางจริยธรรมและอุดมการณ์จะเป็นที่คาดหวังสูงสุดของสังคมที่มีต่อนักหนังสือพิมพ์

4. บุคลิกภาพทางความอดทน สามารถฝ่าฟันอุปสรรคหรือ AQ นักข่าวหรือนักหนังสือพิมพ์โดยทั่วไป มีหน้าที่ต้องผจญกับโลกภายนอกที่มีความยากลำบากทั้งกายและใจ การออกไปสื่อข่าวเสาะแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ เป็นงานที่ต้องผจญภัยไม่หยุดนิ่ง ต้องอาศัยความอดทน อดกลั้นที่อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่คาดคิดตลอดเวลา ข่าวที่ดีและน่าสนใจกว่าจะได้มาแต่ละชิ้นต้องแข่งขันกับเวลาและผู้อื่น เป็นความบีบคั้นหลายด้านที่ต้องเอาชนะฝ่าฟันให้ได้ เหตุการณ์แต่ละวันก็เปลี่ยนไปไม่ซ้ำกัน จึงต้องอดทนต่อสู้ฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคทุกด้านให้ได้ บางครั้งแทบไม่รู้คืนรู้วันต้องรอคอยที่จะให้ได้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ มา และต้องทำงานแข่งกับเวลาและผ่านกระบวนการที่ละเอียดซับซ้อนของการผลิต เพื่อจะได้นำเสนอเรื่องราวข่าวสารเหล่านั้นออกสู่สายตาประชาชน ถ้านักหนังสือพิมพ์ไม่มีบุคลิกภาพด้าน AQ ที่ดีพอ จะไม่สามารถไปสู่เป้าหมายคือความสำเร็จอย่างแท้จริง

แนวคิดลักษณะเฉพาะในงานวารสารศาสตร์

สุโขทัยธรรมมาธิราช(2548) ได้รวบรวมแนวคิดของนักหนังสือพิมพ์คุณภาพ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ไว้ดังนี้

พงษ์ศักดิ์ พงษ์วิเชียร นักหนังสือพิมพ์อาวุโส กล่าวว่า

“ ถ้าเปรียบเทียบกับหนังสือพิมพ์คือกระจกเงาของสังคม นักหนังสือพิมพ์ก็จะไม่เพียงถือกระจกเงานั้นหยุดอยู่กับที่ ปล่อยให้ภาพในกระจกเงาเกิดขึ้นจากความเคลื่อนไหวของสิ่งภายนอกที่จะสะท้อนมาอยู่ในกระจกเงาเองเท่านั้น แต่นักหนังสือพิมพ์จะต้องเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวาทั้งซ้าย ขวา หน้า หลังและรอบข้าง ที่จะเอากระจกที่ตนถืออยู่นั้นส่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้กว้างที่สุด แม้มันมืดที่แคบที่สุด และให้ลึกที่สุดแม้มันที่กว้างที่สุด

นักหนังสือพิมพ์จะต้องคอยเช็ดกระจกเงาบานนี้ให้สดกระจ่างอยู่เป็นนิตย์และมีความกระปรี้กระเปร่าที่จะเดินวิ่งนำหน้า หรือย้อนกลับสู่อดีต ปีนป่าย หกคะเมนตีลังกาในทุกสถานภาพเพื่อที่จะเอากระจกนั้นส่องสังคมให้รอบด้านมากที่สุด ไม่ใช่เป็นกระจกที่ยืนอยู่นิ่งเฉยตามความสบายหรือความเคยชินของตน

...ทำงานในอาชีพนี้ จะต้องเป็นผู้ที่มองเห็นความงามในสิ่งที่ไม่งามและเห็นความไม่งามในสิ่งทีงามได้พร้อมกัน เป็นเรื่องยากที่จะสลัดให้หลุดพ้นจากความเคยชินไปสู่มุมมองที่ใหม่และสดอยู่เสมอ และยากขึ้นไปอีกที่จะทำให้คนในสังคมที่ติดอยู่กับความเคยชินเข้าใจมุมมองที่หนีออกจากความเคยชินนั้นของนักหนังสือพิมพ์ ”

สุทธิชัย หยุ่น กล่าวไว้ใน *คนบ้าข่าว* ว่า

“ *บ้าข่าว* เป็นอาการของคนที่ติดตามทุ่มเทและให้ความสำคัญกับความเป็นไปรอบ ๆ ตัวในทุกระดับ กระจายไคร้รู้ สอบถามอย่างจริงจัง เกาะติดสถานการณ์อย่างใกล้ชิด และพยายามเจาะไปถึงต้นตอของเรื่องราวที่มีความสำคัญต่อสังคมและเป็นที่น่าสนใจของคนทั่วไป

การเป็นคนทำข่าวต้องรับผิดชอบต่อสังคม ภูมิใจในวิชาชีพ มีจริยธรรม ถือเป็น ส่วนสำคัญของชีวิตคนทำข่าว...และที่สำคัญเหนืออื่นใดคือ คนทำข่าวต้องมีความน่าเชื่อถือในสายตาสาธารณะ...”

พูลิตเซอร์ (Joseph Pulitzer) บุคคลสำคัญในวงการหนังสือพิมพ์ กล่าวว่า

หนังสือพิมพ์ของเขาจะต้องดำเนินการต่อไปตามอุดมการณ์ที่วางไว้ คือ “ จะต่อสู้เพื่อดำรงไว้ซึ่งความดีงาม...จะถวายหัวกำจัดการทุจริต คิคมิชอบ นื้อราษฎรบังหลวง โกงกิน จนถึงที่สุด จะเป็นปากเสียงให้เกิดความยุติธรรมแก่ปวงชนอย่างแท้จริง ...จะไม่ค้อมศีรษะขึ้น พรรคการเมืองใด แต่จะรับใช้สาธารณะชน...เพื่อความเจริญของบ้านเมืองอย่างเป็นอิสระและบริสุทธิ์ใจ ” (สุโขทัยธรรมมาธิราช,2548)

กล่าวโดยสรุป จากแนวคิดข้างต้น คุณลักษณะเฉพาะประการสำคัญที่นักวารสารศาสตร์พึงมี ได้แก่

- 1.1 การมีอุดมการณ์ที่จะต่อสู้เพื่อความดีงาม มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีจริยธรรม
- 1.2 การไม่หยุดนิ่ง เป็นนักแสวงหาที่กระจายไคร้รู้ความเป็นไปในทุก ๆ ด้าน
- 1.3 การมีความอดทน ทุ่มเทในงาน
- 1.4 การมีมุมมองที่หลากหลาย แปลกใหม่
- 1.5 การมีความน่าเชื่อถือ
- 1.6 การมีทักษะในการสื่อสารด้วยการเขียนอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

แนวคิดที่เกี่ยวข้องของวิชาชีพหนังสือพิมพ์ บทบาทหน้าที่ จริยธรรม จรรยาบรรณ คุณสมบัติ บุคลิกภาพ และลักษณะเฉพาะในงานวารสารศาสตร์หรืองานหนังสือพิมพ์ เป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการกำหนดตัวแปรและการวัดตัวแปรคุณภาพบัณฑิตสาขาหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ โดยการศึกษาครั้งนี้จะวัดตัวแปรที่น่าจะสะท้อนคุณภาพบัณฑิตสาขานี้ให้ครอบคลุมมากที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ครุณี หิรัญรักษ์ และคณะ (2530) ศึกษาวิจัยในชื่อ โครงการวิจัยคุณภาพบัณฑิตและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพบัณฑิตนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ใช้บัณฑิตในตลาดแรงงานได้ประเมินคุณลักษณะหลักของบัณฑิตนิเทศศาสตร์โดยมีทักษะก่อนข้างดีในด้านที่บัณฑิตส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในงาน มีความรับผิดชอบในงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีประสิทธิภาพในงาน การใฝ่รู้ การเสียสละเพื่อส่วนรวม ความเชื่อมั่นในตนเอง และการมีจิตใจกว้าง ส่วนคุณลักษณะหลักที่ผู้ประเมินเห็นว่าบัณฑิตนิเทศศาสตร์ยังอยู่ในเกณฑ์ที่พึงพอใจน้อยคือ คุณลักษณะทางความมั่นคงทางอารมณ์ ความเป็นผู้นำในงาน ความรอบคอบ การไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล การเห็นการณ์ไกล และการรู้จักตนเอง ด้านลักษณะที่จำเป็นต่อการทำงานของบัณฑิตนิเทศศาสตร์ที่ผู้ประเมินเห็นว่าควรจำเป็นจะต้องมีเพื่อประโยชน์ต่อการทำงานนั้น ได้แก่ ความรับผิดชอบในงาน ประสิทธิภาพในงาน มนุษยสัมพันธ์ในงาน ความรอบคอบ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรู้ความสามารถในงาน ความใฝ่รู้ ความไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล และความเชื่อมั่นในตนเอง

บำรุง สุขพรรณ (2527) ศึกษาเรื่อง สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาและการประกอบอาชีพของบัณฑิตคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่า นักศึกษาที่เลือกศึกษาในคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มีความชอบและสนใจที่จะเลือกเรียนสาขานี้อย่างยิ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วสามารถหางานทำได้ทันทีถึงร้อยละ 80 เนื่องจากการที่ได้ออกไปฝึกงานกับสถานที่ฝึกงานตามหลักสูตร สำหรับงานที่ทำส่วนใหญ่จะเป็นงานประชาสัมพันธ์ งานโฆษณา ผู้สื่อข่าว นักจัดรายการวิทยุ เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะของบัณฑิตในงานวิจัยครั้งนี้ ได้เสนอแนะให้ปรับปรุงหลักสูตร คุณภาพอาจารย์ การฝึกงานภายนอก การส่งเสริมตลาดแรงงานและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันต่างๆ

วิโรจน์ ศรีหิรัญ(2545) วิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบความคาดหวังกับการปฏิบัติจริงในงานวารสารศาสตร์ของบัณฑิตนิเทศศาสตร์ พบว่า ความรู้ความเข้าใจในงานวารสารศาสตร์ของบัณฑิตอยู่ในระดับมากหรือมีความรู้ความเข้าใจสูง ความคาดหวังในงานวารสารศาสตร์ของบัณฑิตอยู่ในระดับมากหรือมีความคาดหวังสูง แต่การปฏิบัติจริงในงานวารสารศาสตร์ของบัณฑิตกลับอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ พบว่าโดยภาพรวมแล้วบัณฑิตนิเทศศาสตร์มีความรู้ความเข้าใจ ความคาดหวัง และการปฏิบัติจริงในงานวารสารศาสตร์ โดยยึดหลักปัจจัยด้านองค์กร(นโยบาย องค์กร งบประมาณ บุคลากร) มากกว่า ปัจจัยด้านคุณภาพคุณธรรมในการรายงานข่าว (คุณภาพข่าว เสรีภาพ ความรับผิดชอบ) ด้านความคิดเห็นของนักวิชาชีพส่วนใหญ่มองสอดคล้องกันว่า บัณฑิตนิเทศศาสตร์ปฏิบัติงานได้ไม่แตกต่างจากบัณฑิตด้านอื่น ,เพศ และอายุที่ต่างกันของ

บัณฑิตส่งผลต่อการปฏิบัติงาน, มีความรู้ความเข้าใจในงานวารสารศาสตร์ค่อนข้างมาก, คาดหวังต่อ งานวารสารศาสตร์ในระดับมาก แต่ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง ที่เด่นที่สุด คือความรู้ในการเขียนข่าวและการจับประเด็นข่าว และด้อยที่สุดคือไม่มีความรู้เฉพาะหรือความรู้ พื้นฐานทั่วไปเพียงพอที่จะนำมาเขียนข่าว ทั้งนี้ นักวิชาชีพส่วนใหญ่มีความพึงพอใจการปฏิบัติงาน ของบัณฑิตนิเทศศาสตร์ในระดับปานกลาง และเสนอแนะว่าบัณฑิตนิเทศศาสตร์ควรมีใจรักใน วิชาชีพให้มากขึ้น

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กล่าวโดยสรุปได้ว่า งานวิจัยคุณภาพบัณฑิตและปัจจัยที่ส่งผล ต่อคุณภาพบัณฑิตนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นกรอบความคิดที่นำมาใช้กำหนดตัว แปรในการวัดได้ทุกส่วน เนื่องจากเป็นการศึกษาคุณภาพบัณฑิตโดยภาพรวม ด้านงานวิจัยเรื่อง สัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาและการประกอบอาชีพของบัณฑิตคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นการศึกษาบัณฑิตคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน โดย ภาพรวมเช่นกัน ซึ่งทำให้ทราบว่าบัณฑิตของคณะนี้เมื่อจบออกไปแล้ว ได้งานทำมาก

ส่วนงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบความคาดหวังกับการปฏิบัติจริงในงานวารสาร ศาสตร์ของบัณฑิตนิเทศศาสตร์ ทำให้ทราบว่า บัณฑิตนิเทศศาสตร์มีความคาดหวังสูงในงาน วารสารศาสตร์ แต่กลับปฏิบัติจริงได้แค่ระดับปานกลาง เนื่องจากยึดปัจจัยด้านองค์กรมมากกว่าด้าน คุณภาพในการรายงานข่าว ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ นำงานวิจัยต่างๆเหล่านี้มาวิเคราะห์และตีความ ผลการวิจัย เพื่อศึกษาว่ามีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกับงานวิจัยวิจัยที่เคยศึกษามาอย่างไร อันจะ นำไปสู่การเรียนรู้ข้อเท็จจริงต่างๆที่เกิดขึ้นในการวิจัยครั้งนี้